

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 2. VI. 2008.

Prihvaćeno: 3. IX. 2008.

UDK: 030(497.5)

912:81

811.163.42:373.21

O pisanju geografskih imena: Neke nedoumice u hrvatskim leksikografskim i kartografskim djelima

Ivana Crljenko

Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb

SAŽETAK: Geografska imena ili toponimi jesu vlastita imena prirodnih i društvenih geografskih objekata u prostoru. Predmet su istraživanja mnogih znanosti i znanstvenih disciplina, ponajprije toponomastike, geografije, povijesti i kartografije, a njihovu im širu uporabu omogućuju brojna leksikografska i kartografska izdanja. Cilj je ovoga rada primjerima upozoriti na neke probleme koji se javljaju u pisanju toponima stranih geografskih objekata u leksikonima, enciklopedijama i atlasima hrvatskih leksikografskih izdanja. Ponajviše se to odnosi na probleme međusobne neujednačenosti i nedosljednosti, koji su posljedica nepostojanja jedinstvenih kriterija pisanja imena stranih geografskih objekata. Svrha rada jest dati prilog proučavanju geografskih imena, naglasiti potrebu da se usustavi način njihova pisanja te uputiti na odgovornost koju kod ujednačivanja i očuvanja geografskih imena imaju leksikografi.

Ključne riječi: *geografska imena, toponimi, egzonomi, endonimi, enciklopedije, atlas, leksikografija*

Uvod

Kao vlastita imena najrazličitijih geografskih objekata u prostoru, bilo da se radi o prirodno-geografskim pojavama kao što su reljefni ili hidrografske oblici, bilo da je riječ o raznim društvenim prostornim konstruktima poput naselja, pokrajina ili država, toponimi¹ su sveprisutni manifesti geografske stvarnosti koja nas okružuje i koje smo dio. Iako je njihova primarna zadaća da nam olakšavaju svakodnevnu komunikaciju i orijentaciju, geografska imena nipošto nisu samo sustav znakova koji nam služi da se bolje snalazimo u prostoru. Zbog simbolike koju nose, odnosno mogućnosti da se iz njih iščitavaju slojeviti jezični, geografski, povijesni, etnološki, arheološki i drugi supstrati, toponimi imaju prvorazrednu spomeničku vrijednost u

¹ Prema UN-ovu višejezičnom rječniku *Glossary of Terms for the Standardization of Geographical Names* (Kadmon 2002), geografsko ime ili toponim (u užem smislu) jest vlastito ime geografskog objekta na Zemljinoj površini. Pod pojmom geografski objekt razumijeva se »svaki dio Zemljine površine koji ima zemljopisni individualitet, čiji je sadržaj prostorno određen, prepoznatljiv i pojmovno objašnjen« (Gostl 1985: 79).

tradicijskoj materijalnoj i duhovnoj kulturi određenoga naroda, čime predstavljaju bitnu odrednicu njegova identiteta, njegove povijesne, kulturne i jezične baštine. U njima se očituje svjetonazor zajednice koja je, spontano ili planski, odabrala upravo taj toponim za određeni lokalitet (mjesto), a iz njega se mogu iščitati i značajke samoga imenovanog objekta koje su bile (ili su još uvijek) dovoljno važne da odrede njegovo ime (Pavić 1980; Šimunović 1982–83; Helleland 2006). Ovo potonje, naime, rezultat je činjenice da se inspiracija za imenovanjem nekoga lokaliteta vrlo često pronalazi upravo u topografskim i prirodno-geografskim značajkama toga mjesta – npr. u njegovu smještaju, zatim u dominantnom pedološkom, reljefnom, hidrografskom ili vegetacijskom obilježju, u njegovu položaju u odnosu na druge objekte u prostoru, u opisnim karakteristikama ili pak u valorizaciji određenih sirovina u lokalnom gospodarstvu. Međutim, motive za imenovanjem toponimi crpe i u društveno relevantnim pojavama, događajima i procesima koji su obilježili neko naselje ili njegovo šire područje – npr. u tipu, obliku, funkcijama i značenju naselja, u prevladavajućem zanimanju, u migracijskim tokovima stanovništva, u etničkoj i političkoj pripadnosti stanovnika toga naselja, u važnim povijesnim događajima ili u osobnim imenima ljudi (npr. osniivača nekoga naselja) (Rogić 1963–64; Pavić 1980; Šimunović 1982–83).

Uz neprijepornu geografsku sastavnicu, koja se ne očituje samo u nazivu te vrste vlastitih imena, nego, kako je prethodno istaknuto, i u sadržaju koji može oslikavati neki prostor, za toponime je, ako ih promatramo kao svjedoke prostornih odnosa i društvenih uvjeta u vrijeme njihova nastanka, važna i povijesna dimenzija (Helleland 2006). Naime, razumljivo je da svako povijesno razdoblje nosi svoj imenski repertoar. Njega čine toponimi koji svojim jezičnim značajkama odražavaju vrijeme pojavnosti. Stoga često služe kao iscrpno vrelo za povijesna i arheološka istraživanja. U tom kontekstu, geografska imena možemo smatrati »odrazom povijesno-geografskih i jezičnih prilika«, odnosno »povijesnim leksikom u današnjoj onomastičkoj uporabi« (Šimunović 1982–83: 235).²

U svrhu što preciznije sistematizacije i olakšavanja analize, a najčešće ovisno o autorima, toponimi se mogu podijeliti prema različitim kriterijima. Jedna od najčešćih podjela ovisno o oblicima geografskoga prostora koje imenuju, jest ona prema ko-

² Iz svega navedenoga ne treba čuditi činjenica da toponimi, ponajviše zbog svoje višeslojnosti i mogućnosti raznovrsnog analiziranja, privlače pozornost stručnjaka iz raznih znanstvenih područja. Ponajprije se tu misli na jezikoslovce – toponomastičare (koji proučavaju etimologiju, način nastanka i razvoj određenoga lika imena te rješavaju toponomastičke probleme, poput odnosa između lokalizama i standardnih toponima, usklađivanja toponimije s normama standardnoga jezika, problema transkripcije i transliteracije i dr.), potom na geografte (koji toponime smatraju kulturološkim konstruktima koji imaju neko značenje i iz kojih se mogu iščitati geografske odrednice prostora, tj. prirodno-geografska podloga i širi društveni kontekst nekoga područja), povjesničare (koji se, između ostalog, bave problemom preuzimanja geografskih imena iz različitih izvora, kao što su stare karte, dokumenti i bilješke, ali i preimenovanjima toponima u prošlosti, koja su pratila gotovo sve važnije društveno-političke promjene na nekom području), kartografe i geodete (koji na toponime gledaju kao na geografske elemente karte koje valja smjestiti u određene dijelove karte) te arheologe (koji na temelju rasprostranjenosti arheoloških lokaliteta odražavaju vrijeme nastanka i nestanka nekog etnosa) (Faričić, 2007).

joj geografska imena mogu biti: teritorionimi (imena država), regionimi (imena regija i raznih područja), oronimi (ili morfonimi; imena reljefnih oblika – planina, zavala, dolina i dr.), mareonimi (imena dijelova svjetskoga mora), hidronimi (imena kopnenih voda – rijeka, potoka, jezera i sl.), ojkonimi (imena naselja i dijelova naselja), nesonimi (ili insulonimi; imena otoka), (h)odonimi (imena prometnica – cesta, gradskih ulica, trgova i sl.) i dr. (Lovrić 1988; Faričić 2006). Pavić (1980) grupira toponime prema više kriterija, ali kao osnovni ističe onaj po kojemu se toponimi dijele na: lingvističke (imena koja se izdvajaju ovisno o svojstvima i razvoju jezika) i semantičke ili geografske (tj. historijsko-geografske toponime; to su oni iz kojih se iščitava određeni geografski i povijesni sadržaj – npr. lokacijski, morfonimi, zoonimi, etnonimi, ojkonimi i dr.). Prema Donaldu J. Orthu (2006), toponimi se dijele na one koji imenuju: naseljena mjesta (npr. gradove, sela), političke i administrativne teritorijalne jedinice (npr. države, pokrajine, općine), prirodne geografske objekte (npr. vodotoke, planine, jezera, mora), izgrađene objekte (npr. brane, aerodrome, ceste), područja ili mjesta koja imaju posebno (vjersko) značenje (npr. polja, pašnjaci, ribolovna područja, vjerski lokaliteti).

Drugi važan kriterij diferencijacije toponima, koji je osobito zanimljiv toponomastičarima, jest onaj koji geografska imena razlikuje prema jezičnom području u kojem se nalaze u odnosu na ono u kojem se govore. Prema tomu, toponimi mogu biti endonimi ili egzonomi. Pojednostavljeno, endonimi su imena geografskih objekata na onome jeziku koji se govori na području u kojem je toponim smješten, tj. na onaj način na koji ga upotrebljavaju stanovnici toga područja (npr. Zagreb u Hrvatskoj, Wien ili Österreich u Austriji, Bayern ili Deutschland u Njemačkoj). Hrvatski su endonimi zapravo hrvatska geografska imena koja se rabe na hrvatskom teritoriju. Egzonim je pak geografsko ime koje se upotrebljava u nekom jeziku za geografski objekt što se nalazi izvan područja na kojem se taj jezik govori, a razlikuje se od oblika koji se upotrebljava na autohtonom jeziku ili jezicima države kojoj taj objekt pripada (Woodman 2003a), npr.: Rim i Budimpešta su hrvatski egzonomi za gradove Roma i Budapest; Beč, Dunaj i Vienna su hrvatski, slovenski i engleski egzonom za Wien; Warsaw i Varšava su engleski i hrvatski egzonom za grad Warszawa; Londres i Londra su francuski i talijanski egzonom za London; Pariz, Parigi i Pariisi su hrvatski, talijanski i finski egzonom za Paris; Španjolska, Spain i España su hrvatski, engleski i portugalski egzonom za državu España. Dakle, hrvatski su egzonomi hrvatska geografska imena koja se upotrebljavaju za geografske objekte izvan Hrvatske, ako se razlikuju od izvornih imena. Najčešće su to stari, udomaćeni ili tradicijski, u našem slučaju pohrvaćeni toponimi za ojkonime, oronime i hidronime. Neki su od njih povijesni, kao što su Stambol za današnji Istanbul, Mleci za Veneciju, Jakin za Anconu ili Požun za Bratislavu. Drugi su pak kurentni, tj. postoje u suvremenom jeziku, poput Beča, Rima, Praga ili Soluna (Gostl 1985; Kadmon 2002).³

³ Više riječi o egzonomima bit će poslije. Ovdje još valja naglasiti da se hrvatska imena, kao što su Celovec ili Beljak, ne smiju poistovjećivati s egzonomima poput Beča ili Rima, jer se u prvom slučaju radi o autohtonim imenima, dakle onima na izvornome hrvatskom jeziku i pismu, koja upotrebljavaju autohtoni Hrvati izvan granica Hrvatske (Gostl, 1985).

Kako se već iz ovih nekoliko primjera dade naslutiti, različitost u pisanju mnogobrojnih geografskih imena u raznim jezicima i na raznim pismima pretpostavlja i česte nedosljednosti koje se, slučajno ili namjerno, javljaju u njihovoj službenoj i javnoj uporabi, u mnogim stručnim i znanstvenim knjigama, školskim atlasima, udžbenicima i novinama, te samim time takva nesustavnost upućuje na nužnost njihove standardizacije na nacionalnoj, a potom i na internacionalnoj razini. Naime, primijećeno je da se i u hrvatskim leksikografskim izdanjima (leksikonima, enciklopedijama⁴ i atlasima), koja su u kolektivnoj svijesti s pravom prihvaćena kao donositeљи ujednačenih kriterija i standarda u hrvatskoj pisanoj kulturi, pa se stoga ubrajaju i u neke od najmjerodavnijih edicija u pisanju geografskih imena, može pronaći kakav propust. U takvim se izdanjima, naime, već više desetljeća promoviraju znanstveno utemeljeni likovi geografskih imena, s ciljem da ih se tako definirane prihvati i usvoji u široj komunikaciji. Osim toga, ne treba zaboraviti da su to vrlo često i mjesta prvog osobnog doticaja s geografskim imenima, čime osvještavanje, a potom i rješavanje problema neujednačenosti pisanja toponima dodatno dobiva na važnosti.

Iz svega navedenoga proizlaze svrha i cilj ovoga rada. Svrha mu je da se iz leksikografskoga kuta gledanja dade prilog proučavanju toponima koji imenuju strane geografske objekte, odnosno da se upozori na goruću potrebu za usustavljanjem načina njihova pisanja te da se uputi na odgovornost koju kod promoviranja jedinstvenog sustava pisanja geografskih imena imaju leksikografi. Pritom se neće nuditi rješenja za određene probleme, jer se smatra da se takvo što može postići samo prihvaćanjem dogovora između većeg broja stručnjaka iz različitih područja. Cilj rada konkretizira njegovu svrhu, što znači da će se empirijskim pristupom, odnosno analizom izabranih primjera hrvatskih i stranih toponima⁵ za strane geografske objekte u hrvatskim leksikografskim izdanjima pokušati upozoriti na njihovu neujednačenost i nedosljednost.

⁴ Tako u predgovoru I. sveska *Hrvatske enciklopedije* (1999: str. VIII) jasno piše da »ona nastoji dosljedno i uredno obraditi tuđa vlastita imena, donijeti što precizniju, objektivniju, dosljedniju i znanstveno utemeljenu fonetičku transkripciju«.

⁵ Prema *Hrvatskom pravopisu* (Badurina, Marković, Mićanović 2007: 208): »Hrvatskim imenom smatra se ime koje je ili izvorno hrvatsko (dakle hrvatski endonim, op.a.), ili je hrvatski ekvivalent stranog imena, ili je hrvatski prijevod riječi u sastavu stranog imena, ili je ime koje se tradicionalno rabi u transkribiranom i tvorbeno prilagođenom obliku (dakle, hrvatski egzozonim, op.a.). Tradicionalni transkribirani oblik može se pritom znatno razlikovati od oblika koji bi se dobio prema transkripcijskim pravilima koja za pojedini strani jezik vrijede danas, posebice onda kada je načinjen prema obliku u jeziku putem kojega je ime u hrvatski došlo, a ne prema obliku u izvornome jeziku.« Strana imena, dakle, nisu imena mnogih stranih geografskih objekata, kao što su: Amazona, Ande, Ararat, Atena, Bavarska, Beč, Budimpešta, Britanska Kolumbija, Kalifornija, Katalonija, Krakov, Lisabon, Nica, Peking, Sjeverna Karolina, Veliko slano jezero, Ženeva i dr., niti su to imena kontinenata i država. Radi se zapravo o hrvatskim egzozonimima za strana imena. Strana su nam, dakle, ona geografska imena koja se ne mijenjaju i ne prilagođavaju hrvatskom jeziku, nego ostaju napisana u izvornom, endonimskom obliku (npr. Cambridge, Dublin, Freiburg, Glasgow, Kiel, Liverpool, Nantes, Sevilla).

Tijela koja se bave geografskim imenima

Problem nesustavnoga pisanja (i izgovora) geografskih imena nije samo problem hrvatskoga pisanog i govornoga jezika. O tome svjedoči činjenica da se tim pitanjem na internacionalnoj razini još od 1959. bavi međunarodno stručno vijeće *United Nations Group of Experts on Geographical Names* (UNGEGN)⁶ pri Ekonomskom i socijalnom vijeću UN-a. Osim toga, Vijeće se bavi i poticanjem usvajanja službene transkripcije toponima, osnivanjem nacionalnih povjerenstava za standardizaciju geografskih imena, promocijom službenih i manjinskih toponima, kao i stalnim praćenjem nastanka novih te izmjenama postojećih geografskih imena.

Navedeni osnovni ciljevi UNGEGN-a realiziraju se kroz jasno definirane zadatke, kao što su financijsko i stručno potpomaganje terenskog i kabinetskog prikupljanja svih oblika toponima na nacionalnoj razini, stvaranje baze podataka iz koje će se standardizirani toponimi upotrebljavati u izradi karata i službenih dokumenata, promociju lokalno/nacionalno određenih toponima putem popisa nacionalnih geografskih imena, koja će se potom upotrebljavati u međunarodnoj komunikaciji, osobito onih iz jezika s nelatiničnih pisama u latiničnu formu.⁷ Neka od glavnih idejnih načela Vijeća podrazumijevaju: a) stvaranje baze toponima koji će se u standardiziranoj formi upotrebljavati svugdje u svijetu te ustrajanje na njihovoj dosljednoj i usklađenoj uporabi, kako bi se u konačnici olakšala međunarodna komunikacija (poglavito u trgovini i turizmu); b) omogućavanje sustavnijega provođenja popisa stanovništva te vođenja nacionalne statistike; c) pomoć u urbanom i regionalnom planiranju te u radu sustava za sigurnost građana; d) uklanjanje nejasnoća prilikom izrade karata i atlasa i na taj način uspješnije provođenje znanstvene, stručne, obrazovne, izdavačke i novinarske djelatnosti; e) očuvanje nacionalnih toponima (endonima) i egzonima.⁸

Sukladno ciljevima UNGEGN-a, mnoge su države osnovale povjerenstva za standardizaciju geografskih imena, od kojih su neke izradile i opsežnu digitalnu bazu geografskih imena.⁹ U Hrvatskoj postoji nekoliko registara i baza toponima u različ-

⁶ UNGEGN je osnovan 23. travnja 1959. Prva konferencija o standardizaciji geografskih imena održana je u Genevi 1967. Do danas ih se održalo 9 (posljednja u New Yorku 2007). Rad UNGEGN-a organiziran je kroz rad 23 regionalno određenih lingvističko-geografskih odjela i 10 radnih skupina zaduženih za rješavanje određene problematike (npr. ujednačivanja imena država, izrade baze geografskih imena i terminološkoga rječnika, usustavljiivanja imena prenijetih iz nekih drugih pisama u latinično pismo, zatim promocije i financiranja rada Vijeća, određivanja egzonima, usklađivanje izgovora toponima) (<http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/ungegn.htm>; Orth 2006).

⁷ Usp. <http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/ungegn.htm>

⁸ Usp. <http://www.un.org/Depts/Cartographic/english/ungegn.pdf>

⁹ Među najobuhvatnijima su: američki *United States Board on Geographical Names* (BGN) i *Geographic Names Information System* (GNIS), britanski *The Permanent Committee on Geographical Names* (PCGN), kanadski *Geographical Names Board of Canada* (GNBC), njemački *Ständiger Ausschuss für geographische Namen* (StAGN), južnoafrički *South African Geographical Names System* i australski

tim institucijama, ali oni još uvijek ne tvore jedinstvenu bazu podataka koja bi poslužila kao temelj internacionalne uporabe hrvatskih toponima. U njoj bi, osim hrvatskih geografskih imena (endonima), trebali bili upisani i hrvatski egzonomi. Prema Zakonu o državnoj izmjeri i katastru nekretnina iz 2007., za osnivanje i vođenje evidencije geografskih imena nadležan je *Hrvatski geodetski institut* koji obavlja stručne, istraživačke i razvojne poslove za *Državnu geodetsku upravu*. Slično kao *Državna geodetska uprava*, i *Hrvatski hidrografski institut* ima svoju bazu toponima. Prilikom izrade karata, te institucije na geografska imena ponajprije gledaju kao na geografske elemente karte, na njihove tehničke karakteristike. Zanima ih njihov smještaj na karti, zatim veličina, tip i boja slova koja se upotrebljavaju za označivanje različitih vrsta toponima, bave se problemom generalizacije toponima i sl. S druge pak strane, *Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje* toponime proučava s njihove sadržajne strane te ih promatra kao hrvatske jezične spomenike. Ondje se prikupljaju i jezično analiziraju toponimi, tumači se podrijetlo, sadržaj i značenje toponima iz Hrvatske i s područja izvan njezinih granica na kojima žive Hrvati, čime se neosporno svjedoči o hrvatskoj prisutnosti u tom području te se upućuje na kompleksnu stratifikaciju hrvatskoga prostora.¹⁰

Iako se dosad u više navrata, primjerice u okviru hrvatsko-norveške suradnje (Svanevik, Andersen 2007), dao poticaj za osnivanjem hrvatskoga povjerenstva za standardizaciju i autorizaciju geografskih imena te za izradom baze svih službenih i lokalnih geografskih imena u Hrvatskoj, do danas se to još nije u cijelosti ostvarilo. Jedna od otegotnih okolnosti koja usporava proces formiranja takva povjerenstva jest činjenica da je u Hrvatskoj imenovanje hrvatskih endonima različitih vrsta u nadležnosti raznih institucija. Tako su npr. ojkonomi i hodonomi u nadležnosti općinskih, odnosno gradskih uprava i komisija koje unutar njih djeluju, a bave se (pre)imenovanjem imena naselja, dijelova naselja, ulica i trgova; o hidronimima odlučuje državna institucija *Hrvatske vode*; imena manjih područja (mikrotoponimi) preuzimaju se iz lokalnih karata ili s terenskih istraživanja više instituta u lokalnoj zajednici; imena izgrađenih objekata, poput cesta, mostova i tunela, pod ingerencijom su *Hrvatskih cesta*.¹¹

Ohrabrujuća je činjenica da popis hrvatskih imena naselja, općina, gradova i županija koji objavljuje *Državni zavod za statistiku*¹² predstavlja službenu i lako dostupnu verziju dijela hrvatskih endonima, pa se čini da su hrvatski ojkonomi i

Committee for Geographical Names of Australasia (CGNA). U susjednoj Sloveniji od 1986. djeluje vladina *Komisija za standardizaciju zemljopisnih imen* (http://www.gu.gov.si/si/delovnapodrocja_gu/projekti_gu/registri/kszi/komisija/; Kladnik, Perko 2007).

¹⁰ Usp. <http://www.nn.hr/clanci/sluzbeno/2007/0651.htm>; http://www.ihjj.hr/projekt_oeihj.html; Brozović Rončević, Hećimović (2007)

¹¹ Prema: Brozović Rončević, Hećimović (2007). Popise hrvatskih endonima i egzonomima imaju i *Centar za jadranska onomastička istraživanja Sveučilišta u Zadru* i *Leksikografski zavod Miroslav Krleža*.

¹² Usp. <http://www.dzs.hr/>

teritorionimi dobili svoj službeni oblik. Ipak, valja imati na umu da ni taj službeni oblik nije uvijek i točan, tj. onakav kakvoga upotrebljava lokalno stanovništvo. Naime, poneki su toponimi iz toga popisa preuzeti s topografskih karata na kojima su krivo zabilježeni, što rezultira pogrešnom percepcijom u izvanlokalnoj zajednici.¹³ Nedostatak takvu popisu jest i nepostojanje genitivnih oblika toponima (kojim bi se lakše odredili i svi ostali padeži) te pripadajući ktetici i etnici, jer se prema općim pravilima, zbog čestih iznimaka i lokalizama, ne mogu uvijek točno odrediti navedeni oblici.¹⁴ Dakako, tako upotpunjeni službeni popis trebao bi uvažavati one likove geografskih imena kojima se služi lokalno stanovništvo.

Konkretniji pomak prema usustavljanju toponima stranih geografskih objekata učinjen je objavljivanjem popisa službenih hrvatskih imena država i teritorija svijeta u kraćem i u dužem obliku na zahtjev *Državnoga zavoda za normizaciju i mjeriteljstvo RH* te izradom popisa država u *Ministarstvu vanjskih poslova i europskih integracija RH*.¹⁵ Premda se ta dva popisa u cijelosti ne podudaraju, pa se o nekim spornim imenima država već polemiziralo (Lončarić 1994; Brozović 1995), njihova se važnost ponajprije mjeri u činjenici da postoje kao službeni popisi, tj. da su lako dostupni i da se mogu (ali i ne moraju) upotrebljavati u službene i druge svrhe. Međutim, čini se da je upravo njihova djelomična neujednačenost, kao i postojanje mnogih drugih izdanja koja nude ista ili slična rješenja za hrvatske oblike stranih teritorionima (od raznih leksikografskih izdanja, atlasa i pravopisnih priručnika do nebrojenih internetskih stranica), postala krajnje zbudjujući čimbenik za korisnike i izrađivače novijih leksikografskih izdanja. Što se pak pisanja drugih vrsta toponima za strane geografske objekte tiče, kaotičnost se čini još većom. U analitičkom dijelu rada navest će se primjeri koji će to potvrditi.

Metodologija rada

Za potrebe istraživanja hrvatskih i stranih toponima za strane geografske objekte u ovome radu primijenit će se komparativna analiza izabranih toponima u 13 leksikografskih i kartografskih djela (enciklopedija, leksikona, atlasa, enciklo-

¹³ Na primjer, otočić i istoimeno naselje u blizini Trogira lokalno se naziva Drvenik, dok se u službenoj statistici vodi kao Drvenik Veli; naselje Vinišća na susjednom kopnu krivo je napisano kao Vinišće; na otoku Čiovu naselje Okruk dobilo je službenu inačicu kao Okrug; naselje Miškovići na otoku Pagu pogrešno je napisano kao Miškovci i dr.

¹⁴ Sljedeći primjeri upućuju na takve iznimke. Iako bi prema jezičnom standardu bilo pravilno upotrijebiti pridjeve žiranski (od Žirje) i izanski (od Iž), lokalno se govori žirajski i iški, pa bi to trebalo uzeti u obzir. Jednako tako, stanovnica Rave nije Ravljanka nego Ravka, a stanovnica Iža nije Ižanka nego Iška. Ribar je iz Kali na otoku Ugljanu, a ne iz Kalija; uprava Parka prirode Telašćica nalazi se u Salima, a ne u Saliju i dr.

¹⁵ Usp. <http://www.nn.hr/clanci/sluzbeno/1994/0840.htm>; <http://www.nn.hr/clanci/sluzbeno/2001/1840.htm>; <http://www.mvpei.hr/MVP.asp?pcpid=1161>. Popis država MVPEI, međutim, služben je uglavnom samo u diplomatskoj korespondenciji te nije obvezan u javnoj i obrazovnoj uporabi. Prema Dragi Kladniku (2003), od mnogih vrsta egzonomia, u Sloveniji također postoji samo službeni popis država na slovenskom.

pedijskih rječnika), od kojih je većina u izdanju *Leksikografskoga zavoda Miroslav Krleža*,¹⁶ zatim u popisu MVPEI i Abecednom popisu zemalja i njihovih oznaka te u pravopisnim priručnicima u kojima su navedeni. U razmatranje su uzeti atlasi enciklopedijskoga tipa, a ne oni koji sadrže samo karte ili imaju nešto manje tekstualnoga dijela jer ih danas na hrvatskom tržištu ima previše za analizu ovoga tipa. Od toga su mnogi ili školski atlasi ili su prijevodi stranih atlasa, a već letimičnim uvidom u njih može se primijetiti da su se prilikom priređivanja za hrvatsko izdanje umnogome oslanjali upravo na ovdje analizirane edicije. Dakako, ima i onih koji su prilično sumnjive kakvoće. Da bi se uvidjelo razlikuje li se suvremeno pisanje toponima stranih geografskih objekata u odnosu na protekla razdoblja, u analizu su uvrštene i neke starije edicije, poput Enciklopedije JLZ-a (1. izdanje; 1955–64) ili Atlasa svijeta JLZ-a (1. izdanje; 1961). Starije su edicije izabrane tako da se iz njih može iščitati stanje u što pravilnijim razdobljima (otprilike svakih 10-ak godina).

Važno je naglasiti da se u analizi neće iznositi primjeri imena koja su se preimenovanjem potpuno promijenila, poput Burma u Mijanmar ili Lenjingrad u Sankt Peterburg, jer se tu ne radi o problemu neujednačenog pisanja, nego o potpuno novim imenima. No, koje sve oblike imena Mijanmar možemo pronaći u raznim izdanjima (je li to Mijanma, Mianma ili Mjanma), jest zanimljivost koja će se ovdje istražiti. Geografska imena preuzimat će se u onom obliku u kojem su zapisana kao nosivi leksikografski članci, jer se preko njih uglavnom ostvaruje prvi susret korisnika s traženim geografskim imenom, a onda kad ih se ne može pronaći kao samostalne članke prenositi će se iz karata ili iz drugih članaka u kojima se spominju. Zanimljivo će biti proučiti jesu li oblici za ista geografska imena, koji su napisani na više mjesta u istom izdanju (npr. u dvama člancima ili u tekstu i na karti), uistinu isti. Zbog ograničenih mogućnosti rabljenih fontova, toponimi će se pisati bez dijakritičkih znakova. Rad će se strukturirati oko uočenih nedosljednosti, koje će se potkrijepiti nizom primjera.

Nejasnoće o egzonimima

Jedna od prvih nedoumica koja se uočava već letimičnim pogledom na geografsku kartu ili članak o nekom geografskom objektu jest oblik kojim je naslovljen njegov toponim. Ponajprije se ovdje misli na to je li taj geografski objekt napisan u svojem endonimskom, izvornom obliku, i ako jest, na koji način, ili u svojem egzonimskom, udomaćenom obliku, ili su pak zastupljena oba oblika. Da bi se bolje shvatio navedeni problem, potrebno je najprije ukratko objasniti koja se sve pitanja postavljaju uz egzonime i zbog čega su oni toliko sporni.

¹⁶ Popis izdanja s kraticama kojima se, radi jednostavnosti, služi u tekstu nalazi se u popisu literature, izvora i internetskih stranica na kraju rada.

Naime, neupitno je da su egzonimi geografska imena koja se upotrebljavaju za geografski objekt što se nalazi izvan područja na kojem se taj jezik govori (na području i/ili jeziku *primatelja* imena) i da se pritom razlikuju od oblika koji se upotrebljava na području kojem taj objekt pripada (na području i/ili jeziku *davatelja* imena). Jednako je tako neosporno da su to uglavnom starija imena stranih geografskih objekata koja su nastala dugotrajnim kulturnim doticajima s mnogim narodima i njihovim jezicima, pa su se s vremenom toliko prilagodila jeziku primatelja da su postala sastavnim dijelom njegova imenarstva. Ono što je dvojbeno i zbog čega se u literaturi pojavljuje više definicija egzonima jest u kojoj se mjeri prihvaća različitost egzonima u odnosu na endonimski oblik toponima. To konkretno znači da poimanje toponima kao egzonima može biti vrlo varijabilno i prilično nejasno, a proteže se od najnižeg stupnja promjena koji u jeziku primatelja podrazumijeva samo promjene u izgovoru toponima, premda je pisani oblik isti (riječ je o *fonetskim egzonimima*, npr. endonim Paris u francuskom jeziku bio bi egzonim u engleskom ili pak endonim Nice u francuskom bio bi egzonim u češkom; Harvalík 2003), preko manjih promjena koje se svode na jedno ili nekoliko slova u odnosu na izvorni oblik (npr. Pariz za Paris ili Venecija za Venezia), do potpuno izmijenjenoga egzonimskog oblika toponima, bilo da je riječ o *tradicijskim egzonimima* (npr. Beč ili Dunaj za Wien; Solun za Thessalonikē, tj. Θεσσαλονίκη),¹⁷ bilo da se radi o *translacijskim egzonimima* (npr. Novi Meksiko za New Mexico).

Većina autora ipak smatra da su pravi egzonimi oni jednostavni toponimi (sastavljeni od jedne riječi) koji se naočigled razlikuju od endonimskog oblika (npr. Varšava za Warszawa), ili su to složeni toponimi koji se najčešće sastoje od posebnoga i općeg (generičkog) dijela, tj., apelativa, kod kojih se opći dio prevodi na jezik primatelja, a posebni dio ostaje u izvorniku (npr. Cayman Islands u otočje Cayman; Pulau Bangka u otok Bangka; South Dakota u Južna Dakota). Što se pak potpunoga prijevoda imena tiče, prevedeni se oblik također može smatrati egzonimom (npr. Crno more za turski Kara Deniz). Prema njima, svi su ostali toponimi zapravo endonimi ili njihove varijante. Tako endonimi Asunción ili São Paulo napisani kao Asuncion ili Sao Paulo nisu egzonimi, već nepravilno napisana geografska imena; egzonim za Asunción jest npr. francuski toponim Assomption. Po istom načelu, egzonimi se ne dobivaju ako je endonim podvrgnut procesima pretvorbe toponima kojima je cilj dobiti što sličniji oblik endonimu, dakle transkripciji ili transliteraciji (Gostl 1985; Woodman 2003b; Kadmon 2006a i b). Takva su promišljanja djelomično u skladu s rezolucijom 19 koja je prihvaćena na Trećoj konferenciji UN-a za standardizaciju geografskih imena održanoj 1977., iz koje proizlazi da egzonimi nisu: »toponimi koji se od službenoga toponima razlikuju jer im: ili nedostaje, dodano im je ili promije-

¹⁷ Ovo se potonje najčešće povezuje s činjenicom da su mnogi egzonimi u jezik primatelja došli preko nekog trećeg jezika (npr. Beč je u hrvatski jezik došao preko mađarskoga Bécs, Salonica (za Solun) u engleski je došla preko španjolskoga).

njeno neko slovo, dijakritika ili član; ili im je ime promijenjeno deklinacijom; ili im se generički dio imena preveo; ili je toponim izmijenjen transkripcijom ili transliteracijom« (Kadmon 2006b: 129).¹⁸

Kao rezultat ovih nejasnoća u definiranju egzonima ili upravo zbog njih, u okviru UN-a se na egzonime tridesetak godina, a poglavito 1970-ih i 1980-ih, gledalo uglavnom s nepovjerenjem te ih se smatralo nepoželjnima. Negativan stav prema njima pretočen je u neke bitne preporuke UN-a na više konferencija za standardizaciju geografskih imena prema kojima se savjetuje da se njihov broj smanji u najvećoj mogućoj mjeri, kako u svakodnevnoj uporabi, tako i u raznim pisanim izdanjima (Gostl 1985; Woodman 2003c). Za takvu se odluku najčešće navodilo nekoliko razloga: ometanje međunarodne komunikacije zbog nepostojanja jedinstvenih toponima, postojanje stalnih nejasnoća zbog višestrukih oblika za isti toponim, izražavanje imperijalističkih težnji u starim imenima nastalima u vrijeme kolonijalizma i političkih pretenzija u doba hladnoga rata. No, unatoč takvim preporukama i njihovu reduciranju iz većine kartografskih izdanja, egzonimi su i dalje ostali važan dio nacionalnih jezika. Potreba za njihovim održavanjem ponovno se osvijestila nakon Pete konferencije UN-a za standardizaciju geografskih imena 1987., a posebice 2002. osnivanjem radne skupine za egzonime u okviru UNGEGN-a.¹⁹ Cilj je radne skupine odrediti smjernice za pravilnu, usustavljenu i dostatnu uporabu egzonima te istaknuti njihove pozitivne strane u nacionalnoj komunikaciji, ali i potrebu da ih se ne upotrebljava na međunarodnoj razini.²⁰

Položaj egzonima u nacionalnoj komunikaciji očituje se u načinu na koji se oni tretiraju u javnoj i službenoj primjeni.²¹ Jednako se tako njihova važnost dobro

¹⁸ Prema takvu shvaćanju egzonima, Kladnik (2003) izdvaja 12 različitih tipova slovenskih egzonima (odnosno 11, jer su u prvoj grupi slovenski endonimi), ovisno o stupnju preobrazbe u odnosu na izvorno ime. Ormeling (2002) smatra da se egzonimi mogu dobiti kao rezultat transkripcije (npr. Konstanca iz Constanța), jednostavne adaptacije (npr. Kopenhagen iz København), prijevoda (Cape Town iz Kaapstad) i dr.

¹⁹ Usp. <http://www.zrc-sazu.si/ungegn/WGE/exonyms.htm>

²⁰ Kadmon (2006b) izdvaja tri osnovna razloga održavanja egzonima u svakodnevnoj uporabi – povijesni (za povijesno važne objekte u prostoru postoje već udomaćena imena koja su postala dio jezika primatelja i predstavljaju jezičnu kulturnu baštinu toga naroda; npr. Beč, Venecija, Budimpešta), lingvistički (za endonime koje je teško izgovarati ili pisati, osobito ako su iz drugoga pisma, bolje je upotrebljavati egzonimski oblik nego učestalo griješiti; npr. Moskva umjesto Москва) i geografski (za veće geografske objekte koji se protežu kroz više država ili jezičnih područja; npr. Alpe, Dunav, Tisa). Jordan (2007) dodaje da se uporaba egzonima potiče u slučaju složenih toponima s apelativom, koji je bolje prevesti (npr. Great Salt Lake u Veliko slano jezero), ili u slučaju da se toponim nalazi blizu područja i/ili jezika primatelja, najčešće u pograničju (npr. Pečuh za Pécs), ili kada ne postoji povijesna ili politička zapreka u području i/ili jeziku davatelja da se rabi egzonimski oblik i dr.

²¹ Prema *Hrvatskom pravopisu* (Babić, Finka, Moguš 1995: 75): »U javnim glasilima (novine, televizija) može se za domaće potrebe upotrebljavati i tradicionalan način pisanja tih imena, prilagođen prema stranim uzorima (npr. Ganges, Delhi, Ceylon, Casablanca) dok se u svim drugim prigodama (u međunarodnom dopisivanju, u diplomaciji, na zemljovidima i sl.) valja služiti izvornim načinom pisanja,

iščitava iz učestalosti uporabe u reprezentativnim kartografskim i leksikografskim djelima. Tako, primjerice, postoje karte na kojima su toponimi ispisani samo u egzonijskom obliku (npr. neki školski atlas) i karte na kojima su samo endonimi. Ipak, najčešći su tip karata one koje se pridržavaju preporuka UN-a, prema kojima je zastupljenost endonima neupitna, a egzonijski se oblici pojavljuju samo kod najpoznatijih toponima za strane geografske objekte i to u zagradama ispod službenog endonima (Gostl 1985). Takav je način tretiranja egzonijskih u skladu s *Hrvatskim pravopisom* (Babić, Finka, Mogaš 1995: 69), u kojem je jasno naznačeno da se: »...na zemljovidima sva strana vlastita imena pišu izvorno. Iznimno se na zemljovidima mogu prilagođena zemljopisna imena napisati i u hrvatskom prilagođenom obliku (najbolje u zagradama), ali svakako treba navesti i izvorni način pisanja.«

U enciklopedijskim i leksikonskim člancima, a susljedno pravopisnim propisima,²² vrijedi pravilo da se »geografska imena koja se pišu latinicom donose u izvornom obliku, uz točan strani izgovor u podrobnoj fonetskoj transkripciji. S drugih se pak pisama (ćirilica, grčko i arapsko pismo, i dr.) donosi uobičajen hrvatski oblik, uz preciznu latiničku transkripciju i uz već spomenutu fonetsku transkripciju.«²³ Tako se, primjerice, navodi Beč (njem. Wien, češ. Vídeň, mađ. Bécs, slov. Dunaj) ili Moskva [rus. izg. maskva'] (rus. Москва). Jednako se tretiraju geografska imena u nekim drugim stranim enciklopedijama (Leira 2006).

Pravila o pisanju egzonijskih i endonima u izdanjima *Leksikografskog zavoda Miroslav Krleža* uglavnom su jasno objašnjena u predgovorima tih edicija. Ipak, katkad se od općih pravila, svjesno ili nesvjesno, namjerno ili nenamjerno, udaljava. Razlog tomu vjerojatno se može pripisati velikom broju toponima, geografskih karata i brojnih tekstova u kojima se ponavljaju isti toponimi, pa ih izraživači karata ne mogu uvijek pratiti. Zato na takve neujednačenosti, ako one ne utječu na sadržaj koji se želi prenijeti, zapravo ne treba gledati suviše kritično. Naime, valja imati na umu da se s takvim problemima susreću izraživači svih poznatijih atlasnih i leksikografskih izdanja, što znači da je djelomična neusklađenost u pisanju egzonijskih imena boljša i eminentnih atlasa poput *Atlasa svijeta* (*The Times* ili *Bertelsmann*), ili pak ugledne

---

tj. onim načinom koji se primjenjuje u jeziku iz kojega ime potječe. Tako će se stvarati uvjeti da se postupno prijedne na izvorni način pisanja tih imena u javnim glasilima i tako nestanu navike koje podcjenjuju kulturnu i nacionalnu samobitnost mnogih naroda.« U skladu s time, i na putokazima u Hrvatskoj uobičajena je uporaba endonima države na čiji se lokalitet upućuje.

²² *Pravopis hrvatskoga jezika* (Anić, Silić 2001: 215) ovako tumači pisanje geografskih imena: »Imena kontinenta, država, zemalja, otoka, poluotoka i druga geografska imena pišu se načelno usvojeno i transkribirano: Evropa, Azija, Sjeverna Amerika, Južna Amerika, Afrika, Australija, Francuska, Italija, Grenland, Sinaj, Himalaja.« I udomaćena imena naseljenih mjesta, odnosno njihovi egzonijski oblici, poput Atene, Beča, Budimpešte, Bukurešta, Havane, Kaira, Krakova, Pariza, Praga, Rima, Soluna, Varšave, Venecije, pišu se na taj način. S druge pak strane, strana imena oikonima pišu se – poštujući transliteracijsko-transkripcijska pravila – onako kako se pišu u izvornim jezicima, npr. Amsterdam, Liverpool, Newcastle, Hong Kong, Kuala Lumpur, La Paz (Badurina, Marković, Mićanović 2007).

²³ Iz predgovora I. sveska *Hrvatske enciklopedije* (1999: VIII).

Encyclopaedie Britannice. Ipak, to ne treba biti razlog da ih se ne uočava, korigira i nastoji što više usustavljivati.²⁴ Primjeri koji slijede u znatnoj su mjeri i primjeri za egzonyme u hrvatskim leksikografskim djelima i atlasima, osobito teritorionimi, pa će se problem njihova pisanja osvjetljavati i u idućim poglavljima.

O imenima država

Kako je već istaknuto, najviši stupanj usustavljanja u pisanju geografskih imena na hrvatskom jeziku postignut je kod imena država. Tako za većinu država postoje pohrvaćeni, tradicijski, prilagođeni i uglavnom nedvojbena hrvatski egzonomi, poput Italije, Francuske, Njemačke, Belgije, Kanade i sl.²⁵ Prema *Hrvatskom pravopisu* (Babić, Finka, Moguš 2004: 60 i 63): »Odavna govorimo i pišemo...imena zemalja i država: Albanija, Austrija, Bavarska... Mađarska/Madžarska, Nizozemska, Paragvaj...« Način tvorbe imena država u skladu je s pravilima o pisanju stranih imena, pa se tako »imena država pišu po izgovoru: Alžir, Ekvador, Fidži, Katar, Lihtenštajn, Mauricijus, Sejšeli...« I *Hrvatski jezični savjetnik* (Barić.../et al./ 1999: 292) na isti način objašnjava tvorbu hrvatskih teritorionima: »Imena stranih država u hrvatskoj se jeziku fonetiziraju, npr. Jamajka, a ne Jamaica, Šri Lanka, a ne Sri Lanka itd.« Prema Lončariću (1994), hrvatski oblici imena država i nekih gradova nastali su na tri načina: hrvatskim pisanjem hrvatskog izgovora (npr. Lihtenštajn, Luksemburg), prijevodom (npr. Sjeverna kod Sjeverna Koreja) i upotrebom hrvatskog egzonomima (npr. Njemačka, Francuska).

Unatoč općim pravilima za pisanje imena država, postoji određen broj teritorionima koji se još uvijek čine spornima jer u hrvatskom jeziku nisu zaživjeli u jedinstvenom obliku. U tablici I navedeni su primjeri najneujednačenijih teritorionima u analiziranim izdanjima. Razumljivo, izneseni oblici imena odnose se na države, a ne, primjerice, na otočja istoga imena, pa su za svaku državu, ovisno o godini njezina

²⁴ Primjerice, u *Atlasu svijeta* (2006) u predgovoru je naznačeno da su se egzonomi ponajviše rabili u tekstu, manje na kartama, gdje se za poznatije toponime uglavnom slijedio princip dvostrukog imena (endonima i egzonomima u zgradama). Ipak, na karti Kanade može se naći toponim Aljaska (kao savezna država SAD), dok se na karti SAD-a upotrebljava ime California (također za saveznu državu). U tekstu se upotrebljavaju hrvatski egzonomi za oba geografska objekta. Nadalje, odavno prihvaćen hrvatski egzonomi za francuski glavni grad Pariz ne nalazi, uz endonim Paris, svoje mjesto na kartama Francuske. Slično je i s otkonimom Nica. Na karti Poljske Krakov je izostavljen, dok je Varšava uredno smještena u zgradi ispod Warszawe. Ipak, većina »važnijih« ili barem češće korištenih toponima ima oba svoja oblika (npr. egzonomi Beč, Tirana, Rim, Napulj, Venecija, Lisabon; Julijske Alpe, Karpati, Franačka Jura, Visoke Ture, Središnji masiv, Pireneji; Bavarska, Koruška, Štajerska i dr.). Ipak, valja još jedanput ponoviti da su ovakvi slučajevi s jedne strane indikativni te ih valja ispravljati, dok su s druge strane sasvim uobičajeni propusti kakvi se pronalaze u svim sličnim izdanjima, pa na njih ne treba gledati s prevelikim negodovanjem.

²⁵ Većinu standardiziranih teritorionima imaju i druge države. O slovenskim imenima država vidi u: Kladnik (2003) i Kladnik, Perko (2007).

osamostaljenja, analizirana ona izdanja u kojima se obrađuju države, a ne otočja, pod tim imenom. Višestruki oblici imena u nekim izdanjima, koji se najčešće navode u zagradi u naslovu članka kao kompromis između više različitih oblika, izdvojeni su posebno (npr. Bahrein /Bahrain/, Letonija /Latvija/, Maledivi /Maldivi/). Neke od iznesenih primjera potrebno je detaljnije objasniti.

Tablica 1. Neki primjeri različitih oblika pisanja geografskih imena država
Table 1 Some examples of different forms of writing country names

OBLICI IMENA DRŽAVA	IZDANJA*
BAHAMA	HE, HOL, ONE, HER, VŠL, AS-6, EJLZ-3, AS-5
BAHAMI	MVPEI, HP-M, AS-7, DS, NN
BAHREIN	MVPEI, HP-M, AS-7, HOL, ONE, VŠL, DS, NN, AS-5, AS-1
BAHRAJN	AS-6
BAHREIN (BAHRAIN)	HE, HER, EJLZ-3, LJLZ-1
EKVATORSKA GVINEJA	HE, MVPEI, HP-M, AS-7, HOL, ONE, HER, VŠL, HP-NL, NN, EJLZ-3, AS-5, LJLZ-1
EKVATORIJALNA GVINEJA	DS, AS-6
GVINEJA BISAU	HE, MVPEI, HP-M, AS-7, HER, VŠL, HP-NL, DS, NN, EJLZ-3
GVINEJA BISAO	HOL, ONE, AS-5, LJLZ-1
GVINEJA BISAO (BISAU)	AS-6
KAPVERDSKI OTOCI	HE, AS-7, HOL, VŠL, DS, AS-6
ZELENORTSKA REPUBLIKA (KAPVERDSKI OTOCI)	HP-M, HP-NL
ZELENORTSKI OTOCI (KAPVERDSKI OTOCI)	ONE, HER, EJLZ-3
ZELENORTSKA REPUBLIKA	NN
KABO VERDE	MVPEI
KOREJA, DNR	HE, MVPEI, AS-7, HOL, ONE, VŠL, AS-6, EJLZ-3, ELZ-1
SJEVERNA KOREJA	HP-M, HP-NL, DS, NN, AS-1
KOREJA, SJEVERNA (DNR/NR)	HER, AS-5, LJLZ-1

OBLICI IMENA DRŽAVA	IZDANJA*
KOREJA, REPUBLIKA	HE, MVPEI, AS-7, HOL, ONE, VŠL, AS-6, EJLZ-3, ELZ-1
JUŽNA KOREJA	HP-M, HP-NL, DS, NN, AS-1
KOREJA, JUŽNA (R)	HER, AS-5, LJLZ-1
LETONIJA (LATVIJA)	HE, HP-M, HOL, ONE, HER, HP-NL
LATVIJA	MVPEI, AS-7, VŠL, DS
LETONIJA	NN
MADŽARSKA	HE, AS-7, HOL
MAĐARSKA	MVPEI, HP-M, ONE, VŠL, HP-NL, DS, NN, AS-6, EJLZ-3, AS-5, LJLZ-1, AS-1, ELZ-1
MAĐARSKA (MADŽARSKA)	HER
MALEDIVI (MALDIVI)	HE, ONE, HER, AS-6, EJLZ-3
MALDIVI	MVPEI, HP-M, AS-7, HOL, VŠL, HP-NL, DS, NN
MALEDIVI	AS-5, LJLZ-1
MAURETANIJA	HE, HP-M, AS-7, HOL, ONE, HER, VŠL, HP-NL, DS, EJLZ-3, AS-5, LJLZ-1, AS-1, ELZ-1
MAURITANIJA	MVPEI, NN, AS-6
MIANMAR	HE, NN
MIJANMAR	HP-M, AS-7, HOL, ONE, DS
MJANMA	MVPEI
BURMA (MJANMA, MYANMA, MYANMAR)**	HER
MIJANMAR (MIANMAR)	VŠL
MOLDAVIJA (MOLDOVSKA, MOLDOVA)	HE
MOLDAVIJA (MOLDOVA)	HOL, HER
MOLDAVIJA	HP-M, AS-7, ONE, VŠL, DS, NN
MOLDOVA	MVPEI
OBALA BJELOKOSTI	HE, HP-M, AS-7, HOL, ONE, HER, VŠL, HP-NL, DS, AS-6, EJLZ-3, AS-5, LJLZ-1, AS-1
OBALA BJELOKOSTI (OBALA SLONOVE KOSTI)	ELZ-1
BJELOKOSNA OBALA	NN
COTE D'IVOIRE	MVPEI

OBLICI IMENA DRŽAVA	IZDANJA*
SAN TOME I PRINSIPE	HE, ONE, HER, VŠL, AS-6, EJLZ-3
SVETI TOMA I PRINSIPE	MVPEI, AS-7
SVETI TOMA I PRINCIP	HP-M, HOL, DS, NN
SOLOMONSKI OTOCI	HE, ONE, VŠL, NN, EJLZ-3
SALAMUNOVI OTOCI	MVPEI
SALOMONSKI OTOCI	HP-M, AS-7
SALAMUNSKI OTOCI (SOLOMONSKI OTOCI)	HOL
SOLOMONOVI OTOCI	DS
SVETI KRISTOFOR I NEVIS	HE, AS-7, HOL, ONE, HER, VŠL, DS, NN
SVETI KITS I NEVIS	MVPEI
SVETI KITTS I NEVIS (SVETI KRISTOFOR I NEVIS)	HP-M
SVETI KRISTOFER I NEVIS	HP-NL, AS-6
VELIKA BRITANIJA I SJEVERNA IRSKA	HE, HOL, ONE, HER, NN, AS-6, HP-NL, DS, EJLZ-3, AS-5, LJLZ-1, AS-1, ELZ-1
VELIKA BRITANIJA	VŠL, DS
UJEDINJENA KRALJEVINA VELIKE BRITANIJE I SJEVERNE IRSKE	MVPEI
UJEDINJENO KRALJEVSTVO	HP-M, AS-7, HP-NL

* Popis izdanja s kraticama nalazi se u popisu literature, izvora i internetskih stranica na kraju rada.

** Burma se ovdje navodi samo zbog toga što je u naslovu članka. Pozornost valja usmjeriti na oblike Mijanmara.

Iz ovih se primjera mogu iščitati neki problemi karakteristični i za druge vrste toponima. Tako se, primjerice, neke države i teritoriji katkad pišu kao imenice u jednini, a katkad u svojem množinskom liku (Bahama/Bahami, nerijetko i Bahamski Otoci /Lončarić 1994/, ili Bermuda/Bermudi). Budući da se uglavnom radi o otočju, odnosno skupini otoka, opravdano je, poput država Filipini i Sejšeli, upotrebljavati množinski oblik.

Nadalje, problem različitoga pisanja država (ali i pokrajina) kod imena koja imaju neku opću, prevedenu odrednicu, poput strane svijeta, uglavnom se svodi na

pitanje koji od oblika imena upotrijebiti kao naslovni. Stoga se u nekim izdanjima upotrebljava preveden pohrvaćeni oblik (npr. Sjeverna Koreja, Južna Koreja), negdje se takav oblik stavlja u zagradu nakon službenog imena (DNR Koreja, R Koreja), a ponegdje ga uopće nema.

Moldavija/Moldova i Latvija/Letonija primjeri su toponima koji se vrlo često u različitim izdanjima i medijima različito koriste. To je rezultat činjenice da postoji više prihvaćenih, tradicijskih hrvatskih oblika s jedne strane, te različitog oblika u autohtonom jeziku ili jeziku iz kojega smo preuzeli taj toponim s druge strane. Brozović (2001), primjerice, preporuča uporabu toponima Moldavska i Letonija, kao oblika koji su u skladu s tradicijskom hrvatskom tvorbom imena (koja se uglavnom slaže s kontinentalnim, a ne britanskim, europskim tradicijama pisanja imena država). Lončarić (1994) prihvaća Letoniju te upozorava na to da je Moldavija, poput Moldavske, tradicijski hrvatski lik, ali je u službenoj i javnoj uporabi prikladniji od Moldavske.

Različitost u pisanju koja se svodi na zamjenu ili nedostatak jednoga ili nekoliko slova može se ilustrirati primjerima: Mađarska/Madžarska, Maldivi/Maledivi, Mauretaniya/Mauritanija, Mijanmar/Mianmar/Mjanma i dr., Bahrein/Bahrain, Gvineja Bisau/Gvineja Bisao. Zanimljivo je da premda u navedenim parovima imena država prevladavaju prvospomenuti oblici, ne može se reći da su to ujedno i moderniji oblici imena, dok su drugospomenuti arhaični oblici. Naime, takva je raznolikost najčešće posljedica različite transkripcije ili transliteracije iz raznih jezika (npr. oblik Mauritanija preuzet je iz suvremenoga izvornoga francuskog pisanja, za Mijanmar se čini da se još uvijek nije pronašao zadovoljavajući oblik, a najčešće se preuzima iz engleskog oblika Myanmar) ili je rezultat preuzimanja ranije udomaćenih oblika (npr. oblik Mađarska ima jaku hrvatsku književnu tradiciju, dok je oblik Mađarska bliži izvornome mađarskom izgovoru) (Lončarić 1994).

Skraćivanje imena države Ujedinjeno Kraljevstvo Velike Britanije i Sjeverne Irske dovelo je do raznovrsnih rješenja, od kojih je najčešće Velika Britanija i Sjeverna Irska. Ovdje se smatra da je zbog kratkoće i otklanjanja možebitnog poistovjećivanja države s otokom Velika Britanija još prikladniji lik Ujedinjeno Kraljevstvo.

Prema rezultatima istraživanja, najspornija imena država su ona složena (navedeni oblici su najčešći): Kapverdski Otoci, Obala Bjelokosti, San Tome i Prinsipe, Solomonski Otoci, Sveti Kristofor i Nevis. Kod njih se ne radi samo o pitanju treba li ih prevoditi ili ostaviti u izvornom obliku, nego i o tome koje dijelove prevesti i prilagoditi hrvatskom jeziku (samo apelativ ili i vlastita imena). Zato često izazivaju nedoumice kod jezikoslovaca, izrađivača atlasa i leksikografskih izdanja, pa i samih korisnika. Daljnje polemiziranje oko spomenutih oblika imena država preraslo bi okvire ovoga rada, čime bi se dosta odmaklo od njegove osnovne svrhe.²⁶

²⁶ Ipak, zanimljivo je izdvojiti neke primjere. Kapverdski Otoci zaživjeli su u hrvatskom jeziku jer su kraći oblik od Zelenortskih Otoka/Republike te su, poput Farskih Otoka (a ne Ovcjih Otoka),

Dok se za mnoge teritorionime ne može tvrditi da su karakteristični samo za neko određeno razdoblje (npr. Maldivi/Maledivi, Gvineja Bisau/Gvineja Bisao, Bahrein/Bahrain), jer ih nalazimo i u novijim i u starijim izdanjima, postoje oni koji su anakroni, koji se pojavljuju samo u starijim izdanjima, npr. Dominikana (AS-5, AS-1, EJLZ-3), Svaziland (AS-5, LJLZ-1), Jordanija (AS-5, LJLZ-1, AS-1, ELZ-1) ili Kampučija (AS-6, EJLZ-3).

Egzonimi – endonimi

Za razliku od imena država kod kojih postoje hrvatski egzonijski oblici, pa stoga i nije upitno hoćemo li upotrebljavati hrvatski ili strani, endonijski oblik imena, kod drugih vrsta toponima ne možemo uvijek biti sigurni trebamo li se opredijeliti za pohrvaćenu verziju ili ipak ostaviti stranu, često angliziranu, verziju nekog imena. U tome smislu ni hrvatski pravopisni i jezični priručnici ne nude uvijek konkretna rješenja. Tako prema *Hrvatskom jezičnom savjetniku* (Barić.../et al./ 1999: 292): »Imena pokrajina navode se u načelu izvorno, npr. Utah, New York, osim onih koje imaju povijesni identitet pa stoga i udomaćeno fonetizirano hrvatsko ime, npr. Havaji, Aljaska, Šleska, Lorena.« Za pisanje imena regija, pokrajina i naselja *Hrvatski pravopis* (Babić, Finka, Moguš 2004: 60) propisuje: »Dijelovi država i imena mjesta pišu se izvorno ako zbog višestoljetnih povijesnih veza nisu primili hrvatski lik: Ardennes (departman u Francuskoj), Hessen (savezna država u Njemačkoj), Minnesota (država u SAD-u)... Tako se razlikuje Alžir (država) i Alger (departman i grad), Meksiko (država), Ciudad de México (grad), Gvatemala (država), Guatemala (grad).«

Unatoč propisanim pravilima i nekim primjerima, i dalje ostaje pitanje koji su toponimi zbog dugotrajnih veza uistinu primili hrvatski lik i zaživjeli kao hrvatski egzonijski, a koji to nisu. Hoćemo li se u naslovima članka o pojedinom regionimu²⁷

---

primjer da se ne treba uvijek doslovno prevoditi geografsko ime (Brozović 1995). Obala Bjelokosti očito je najbolje prihvaćen oblik, koji je preuzeo primat pred svim ostalim oblicima (Bjelokosna Obala, Obala Slonove Kosti, Côte d'Ivoire). Oblik Côte d'Ivoire, kao i oblici Bjelorusija za Bjelorusiju i Kabo Verde za Kapverdске otoke, službena su imena u međunarodnoj komunikaciji, pa se javljaju samo u popisu država MVPEI. Zanimljivo je da je vlada Obale Bjelokosti u listopadu 1985. zatražila da se ime države ne prevodi, nego da se koristi službeni francuski oblik imena. Ipak, u svakodnevnoj javnoj uporabi koriste se udomaćeni oblici. Usporedbom toponima San Tome i Prinsipe te Sveti Kristofor i Nevis ostaje nejasno zašto se kod prvoga nije preveo barem generički dio (*São* i *e* iz port. São Tomé e Príncipe u *Sveti i d*), ako ne i vlastita imena (Tomé se odnosi na Svetoga Tomu a Príncipe na portugalskoga princa), kao što su kod drugoga pohrvaćeni svi dijelovi imena (engl. Saint Christopher/Kitts and Nevis). Oblik Solomonski/Solomonovi Otoci ima svoje uporište u engleskom obliku, Solomon Island, koji preuzimamo. Pohrvaćena verzija bila bi Salamunski Otoci ili Salomonski Otoci.

²⁷ Ovdje su navedena samo enciklopedijska i leksikonska izdanja, jer se u analiziranim atlasima (i *Državama svijeta 2000*) regionimi ne pojavljuju kao samostalni članci, nego u tekstovima, tabličnim prikazima i na kartama većih cjelina (npr. država, ili dijelova kontinenta). Zbog čestog spominjanja isto-

odlučiti samo za hrvatske, uglavnom nedvojbene likove, npr. Zapadna Australija (ELZ-1), Aljaska (HER, ELZ-1), Južna Dakota (ELZ-1), Kalifornija (HER, LJLZ-1, ELZ-1), Britanska Kolumbija (ELZ-1), ili ćemo pisati samo endonimske oblike New South Wales (HE, HOL, ONE, EJLZ-3, LJLZ-1) Western Australia (HOL, ONE, EJLZ-3), Alaska (HE, ONE, LJLZ-1), South Dakota (HOL, ONE, VŠL, EJLZ-3, LJLZ-1), California (HE, ONE, EJLZ-3), British Columbia (ONE, LJLZ-1), ili ćemo kompromisno pisati oba oblika najčešće po principu endonim (egzonim), ali ponegdje i obratno: npr. Novi Južni Wales (New South Wales) u ELZ-1; Alaska (Aljaska) u HOL, VŠL, EJLZ-3; South Dakota (Južna Dakota) u HE; California (Kalifornija) u HOL, VŠL; British Columbia (Britanska Kolumbija) u EJLZ-3? Ovakvih je primjera mnogo za regionime diljem svijeta, ali taj se problem, čini se, osobito ističe kod još nekih američkih i australskih saveznih država te kanadskih pokrajina, koje smo (ili nismo?), pod utjecajem boljeg općeg poznavanja engleskog jezika u odnosu na neke druge jezike, dosad udomačili (npr. Havaji, Sjeverna Karolina, Sjeverni Teritorij, Južna Australija, Tasmanija, Teksas, Viktorija, Zapadna Virdžinija i dr.). Iz navedenoga slijedi da ako napravimo analizu pisanja egzonimskog, odnosno endonimskog oblika regionima u naslovima članaka u jednom izdanju, npr. *Hrvatskoj enciklopediji* (a moglo je biti i neko drugo izdanje), nalazimo da se upotrebljavaju sva tri oblika pisanja regionima, npr. a) Alaska, California, New South Wales; b) Lorena, Bavarska; c) South Australia (udomačeno Južna Australija).

Osim kod regionima, problem odabira egzonimskog ili endonimskog oblika toponima očit je i kod pisanja imena otoka, otočnih skupina, reljefnih oblika, vodotoka i naseljenih mjesta. Primjerice, britanski otok Sveta Helena (VŠL) u južnom dijelu Atlantskog oceana navodi se i u svojem engleskom obliku Saint Helena (HOL, LJLZ-1), a najčešće u oba oblika (HE, ONE, HER). Na isti se način negdje prevodi dio imena otoka/otočja, a negdje ostaje izvorno ime (npr. Južna Georgija/South Georgia, Južni Orkney/South Orkney/s/, Južni Sandwich/South Sandwich, Južni Shetland/South Shetland/s/).²⁸

Ovaj se problem osobito ističe na kartografskim prikazima, gdje je prostor za upisivanje toponima zbog ostalog sadržaja znatno ograničen. Najčešće stoga toponimi podliježu procesu generalizacije, što znači da se, ovisno o mjerilu, kartografski sadržaj više ili manje poopćava (Lovrić 1988). To znači da izrađivači karata, ako se odluče za kartiranje obaju oblika, moraju izbaciti dio sadržaja. Samo na taj način karta ispunjava svoju svrhu, ona nije zagušena sadržajem, već je lako čitljiva i dopadljiva

ga geografskog imena i želje da se ne ponavlja uvijek isti oblik toponima, u atlasima se, čini se potpuno opravdano, najčešće kombiniraju i egzonimski i endonimski oblici imena.

²⁸ Zanimljiva se rješenja nalaze u *Državama svijeta 2000*: Južni Orkneyski otoci, Južni Sandwichi otoci, Južni Shetlandski otoci.

korisniku. Problem se na kartama uglavnom, ali ne uvijek, rješava upisivanjem samo endonimskog oblika (HE, AS-7, AS-6, EJLZ-3 i dr.).

Pridjevski oblici

Uporaba egzonima podrazumijeva i daljnje nedoumice kod pisanja toponima u pridjevskom obliku s nastavcima -ski, -ški, -čki, -ov, -in. Dobro se to može ilustrirati primjerima nesonima, oronima, hidronima i mareonima.²⁹ Naime, upravo se za te vrste toponima nastoji, kad god je to u skladu s pravilima o tvorbi hrvatskih riječi, upotrebljavati pridjevski oblik (npr. Aljaski zaljev umjesto zaljev Aljaska; Hudsonov zaljev umjesto zaljev Hudson; Torresov prolaz, a ne prolaz Torres). No, kada bi pridjevski oblik znatno odudarao od pravila hrvatskoga jezičnog sustava ili u slučaju da se hrvatski egzonim još uvijek nije udomačio u našem jeziku te je zbog toga toliko drukčiji od izvornoga imena da postaje neprepoznatljiv i nespretan ili je pak autohtoni oblik s vremenom postao prihvaćen, tada se najčešće nastoji upotrebljavati toponim u svojem nominativnom endonimskom obliku (npr. zavala Sierra Leone, zaljev Carpentaria, prolaz Kadavu, laguna Tamiahua). U tekstovima stoga takva rješenja često dovode do ponavljanja apelativa (npr. jezero Lago di Garda, rijeka Rio Negro, planina/gorje Blue Mountains, rt Cabo da Roca). Na kartama se takva višestrukost izbjegava upisivanjem samo vlastitog dijela toponima različitim bojama, tipom i veličinom slova, koji upućuju na vrstu reljefnoga ili hidrografskoga geografskoga objekta.

Primjeri u tablici 2 upućuju na različitost u pisanju otoka/otočja, zaljeva, jezera, gorja u analiziranim edicijama. Negdje se oni navode u uglavnom prihvaćenom pridjevskom obliku, premda ni taj oblik, zbog transkripcijskih ili transliteracijskih pravila iz različitih jezika, nije svugdje isti (npr. Balkaško, Balhaško ili Balqaško jezero), dok su drugdje ostavljeni strani oblici geografskih imena u nominativu (npr. Baffin Island, Virgin Islands).

U analizi oronima, hidronima i mareonima primijećeno je da se geografski objekti koji prelaze državne i jezične granice, poput dugih međunarodnih rijeka, raščlanjenih planinskih lanaca, većih mora i sl., pišu različitim imenima, ovisno o lokalnom nazivu koji se rabi u državi kojom prolazi. Primjerice, u HE se u članku o Dunavu, uz hrvatski egzonim u naslovu članka, spominju i njegova druga imena (Donau, Dunaj, Duna, Дунав, Dunărea, Donava, Дунай). Isto je s rijekom Amu-Darjom (Darʻyoi Amu, Amyderya, Amudaryó, Amudarʻja, Ğayhun) ili s Alpama (Alpen, Alpes, Alpi) i dr. Takva je praksa uobičajena kod upisivanja imena na kartografske prikaze (npr. HE, AS-7).

²⁹ Prilikom određivanja pridjevskog oblika toponima važno je poznavati i po kome (važnoj osobi; sufiksi -ov, -in) ili čemu (npr. gradu, regiji, državi; sufiksi -ski, -ški, -čki) je toponim dobio ime, da, primjerice, Hudsonov zaljev ne bi postao Hudsonski zaljev, Magellanov prolaz Magellanski prolaz, Akabski zaljev Akabov zaljev, a Yucatanški prolaz Yucatanov prolaz.

Tablica 2. Primjeri pridjevskih i drugih oblika imena otoka, zaljeva, jezera i gorja u analiziranim izdanjima
 Table 2 Examples of adjectival and other forms of nesonyms, names of bays, lakes and mountains in analyzed editions

VRSTA TOPONIMA	PRIDJEVSKI OBLICI	OSTALI OBLICI
NESONIMI	Baffinov O/otok, Baffinova Z/zemlja	Baffin Island
	Bermudski otoci	Bermuda, Bermudi, Bermudas
	Cookovi otoci, Cookovo otočje	Cook Islands, otočje Cook, Kukovi otoci*
	Djevičanski otoci, Djevičansko otočje	Virgin Islands, Virgin
	Ferojski otoci, Farski otoci, Farerski otoci, Ovčji otoci	Faerøerne, Føroyar,
	Kajmanski otoci, Caymansko otočje	Cayman Islands, Caymans, otočje Cayman
	Kokosovi otoci, Cocosko otočje	Cocos Islands, otočje Cocos
	Marshallski otoci,** Marshallovi otoci	otočje Maršal, otoci Marshall
MAREONIMI	Akabski zaljev, Akapski zaljev	zaljev Aqaba
	Foxeov zaljev	zaljev Foxe
	Mannarski zaljev	zaljev Mannar
	Šelihov zaljev, zaljev Šelehova, zaljev Šelihova	–
	Tonkinški zaljev, Tonkinski zaljev,	zaljev Tonkin
HIDRONIMI	Balhaško jezero, Balkaško jezero, Balqaško jezero	–
	Ladoško jezero	jezero Ladoga
	Oneško jezero	jezero Onega
ORONIMI	Apalačko gorje	Appalachian Mountains, Appalachians, gorje Appalachian
	Kaskadno gorje, Kaskadsko gorje, Kaskadne planine	Cascade Range, gorje Cascade
	Primorsko gorje, Obalno gorje	Coast Ranges

* Iz Abecednog popisa zemalja i njihovih oznaka (NN 48/94)

** Misli se, dakako, na skupinu otoka, ne na državu.

Izvori: HE, HP-M, AS-7, HOL, ONE, HER, VŠL, HP-NL, DS, NN, AS-6, EJLZ-3, AS-5, LJLZ-1, AS-1, EJLZ-1

Raznovrsnost izvora

Velika različitost stranih izvora u kojima se nude razni oblici imena za inozemne geografske objekte, od brojnih atlasa, karata, enciklopedija, leksikona, stručnih publikacija do pouzdanih internetskih stranica, te, s druge strane, nedostatak detaljnih izvornih karata nekoga područja na kojima su toponimi za neka manja ili manje poznata naselja zapisani na pismu i jeziku autohtonoga stanovništva, iz kojih bi se prema određenim pravilima geografska imena prenosila iz dotičnoga jezičnog sustava u hrvatski, zapravo povećavaju nedoumice oko prevođenja, transkribiranja i transliteriranja stranih imena u nama prilagođen oblik. Budući da se leksikografi i kartografi, uz dostupne izvornike i domaća izdanja, služe i stranim izdanjima u kojima su geografska imena iz nelatiničnih pisama već pretvorena u latinično pismo, ali su, primjerice, transliterirana engleskim a ne hrvatskim grafemima, ne čudi velika različitost u pisanju toponima u raznim hrvatskim izdanjima. U svojem se radu oni, dakako, služe pravilima za transkripciju i transliteraciju iz stranih jezika i pisama u hrvatski jezik.³⁰ Unatoč tomu, zapažena je prilična neujednačenost u pisanju toponima (osobito ojkonima), što se moglo primijetiti i u dosad navedenim primjerima. Najveći se problemi javljaju pri transliteraciji iz nelatiničnih pisama, kao što su arapski, hebrejski, kineski, grčki, perzijski, ruski jezik i dr.

Sljedeći primjeri pokazuju veliku šarolikost u pisanju imena pustinja, gorja, rijeka i naselja (tabl. 3), što je djelomično posljedica uporabe brojnih izvornika, a djelomično primjene različitih transkripcijskih i transliteracijskih pravila. U tablici su izneseni svi oblici imena (egzonimi i endonimi, stariji i noviji, promijenjeni oblici imena) pronađeni u analiziranim izdanjima. Kako se može vidjeti, neki se toponimi, osobito oni arapski, ovisno o izdanju, mogu pronaći u više od pet različitih oblika, poput pustinje Rub al-Hali ili gradova Aleksandrija, Mogadiš i Kairo. Kod nekih, različitost se povećala preimenovanjem starih ruskih, kod nas udomaćenih oblika imena (npr. Kijev, Lavov), u nova ukrajinska imena (Київ, tj. Kyiv, odnosno Львів, tj. L'viv).

³⁰ Prema *Hrvatskom jezičnom savjetniku* (Barić.../et al./ 1999: 290): »Strana se osobna i zemljopisna imena (osim imena država) iz jezika koji se služi latinicom pišu izvornom grafijom. ... Strana se imena iz jezika koji se služe kakvim drugim pismom prenose najbližim latiničnim znakovima prema transliteracijskim pravilima za svako pismo i svaki jezik posebno. Osnova za izgovor stranih imena treba biti lik normiran u jezičnim priručnicima zemlje kojoj ime pripada.« Susljedno tomu, o transkripciji iz nelatiničnih pisama (osim ćirilice) u *Hrvatskom pravopisu* (Babić, Finka, Mogaš 1995: 75. i 73) piše: »Da bi se što je moguće više izbjegla neujednačenost i tako prekinulo s naslijeđem koje nije u skladu s našim vremenima, u pisanju se vlastitih imena iz jezika koji se ne služe latinicom ni ćirilicom valja držati načela da se ta imena pišu onako kako se u službenoj latiničnoj transkripciji pišu u naroda iz kojeg potječu. Ako su u toj transkripciji latinizirani oblici iz vremena tuđe dominacije zamijenjeni transkripcijom prilagođenom narodnom jeziku ili su prihvaćena nova, narodna imena, treba poštivati oblike koji danas upotrebljavaju narodi kojima vlastita imena pripadaju. Po tom se pravilu piše: Ganga (za Ganges), Dili (za Delhi), Kalikata (za Kalkutta ili Calcutta), Lanka (za Ceylon), rt Abiad (za rt Bon), El Qahira (za Kairo), Ed Dar el Beida (za Casablanca) itd. ... od izvornoga pisanja odstupa se samo zbog tehničkih razloga, kad nedostaju znakovi koji se upotrebljavaju u izvornom pisanju.«

Osobito je zanimljiv slučaj ojkonima Istanbul, koji se u većini starijih izdanja navodio u obliku: Carigrad (Istanbul) (ELZ-1, AS-1, LJLZ-1, EJJLZ-3). Primijećeno je da se već u izdanjima od 1970-ih redosljed imena u naslovima članaka promijenio, pa se otada uglavnom piše Istanbul (Carigrad) (AS-4, AS-5, AS-6, DS). Suvremene edicije (DS, ONE, HOL, AS-7, HE) ime Carigrad upotrebljavaju samo u zagradama (neke s toponimom Konstantinopol/is/), kako bi uputile na nekadašnje, arhaično, tradicijsko ime za današnji Istanbul. Na primjer, u *Općoj i nacionalnoj enciklopediji* tekst o najvećem turskom gradu podijeljen je na dva članka: jedan o suvremenom Istanbulu (u zagradi se navode nekadašnja imena Konstantinopol i Carigrad) i drugi o povijesnom Carigradu, u kojem se tumači razvoj i značenje toga grada u prošlosti.

Tablica 3. Primjeri neujednačenoga pisanja nekih toponima³¹

Table 3 Examples of inconsistent writing of some toponyms

GEOGRAFSKA IMENA		
PUSTINJA, GORJA, RIJEKA	NASELJA	
Dašt-e Kavir	Aleksandrija	Kijev
Dasht-i-Kavir	Al-Iskandariyat	Kyiv
Dasht-e Kavir	Al-Iskandariya	Kyjiv
Rub al-Khali	Al Iskandariyah	Kiev
Rub' al Khali	al-Iskandariya	Kiiv
Rub al-Hali	El Iskandariya	Lavov
Ar Rab' al Khali	Alžir	Lvov
Ar Rub al Hali	Alger	L'viv
al-Rub' al Hali	Al-Gaza'ir	L'vov
ar-Rub' al-Hali	El-Gaza'ir	L'wow
Takla Makan	el-Jaza'ir	Lwiw
Taklimakan	El Djeza'ir	Mogadishu
Hindukuš	El Jezair	Mogadisho
Hindu Kush	Ašgabat	Muqdisho

³¹ Jedan od najcitiranijih primjera neujednačenog pisanja ojkonima jest onaj kineskoga grada Čungkinga, koji se ovisno o izdanju i jeziku, pronalazi u sljedećim oblicima: Chongqing (službeni), Chungking, Ch'ungch'ing (engleski), Tschungking (njemački), Tch'ong-k'ing (francuski), Chungking (talijanski), Čuncin (ruski) i dr. (Babić, Finka, Moguš 1995; Cvitanović 1971).

GEOGRAFSKA IMENA		
PUSTINJA, GORJA, RIJEKA	NASELJA	
Karakorum	Ašhabad	Muqdišo
Karakoram	Ašhabat	Mogadiš
Tien Shan	Asgabat	Maqdišu
Tian Shan	Ashabad	Maqdishu
Huang Ho	Beirut	Mugdiišho
Huangho	Bejrut	Mogadiscio
Huang He	Bairut	Navplion
Hwang	Bayrut	Nafplio
Hwang Ho	Beyrouth	Nižni Novgorod
Is'kr	Iraklion	Nižnij Novgorod
Iskar	Iraklij	Nižnji Novgorod
Jenisej	Herakleion	Tokyo
Enisej	Erakleio	Tokio
Sir-Darja	Irakleion	Taškent
Syr Darja	Iraklio	Toškent
Syr-Da'rja	Jekaterinburg	Toshkent
Sir Darija	Ekaterinburg	Tel Aviv-Yafo
Yangtze	Kairo	Tel Aviv-Jaffa
Jangce	Al-Qahira	Vicebsk
Yangzijiang	Al Qahirah	Vitebsk
Yang-tse-kiang	al-Qahira	Vilnius
Chang Jiang	al-Kahira	Vil'njus
Chang Chiang	El Qahira	Vilna

Izvori: HE, AS-7, HOL, ONE, HER, VŠL, DS, AS-6, EJLZ-3, AS-5, LJLZ-1, AS-1, EJLZ-1

Neujednačenost unutar istog izdanja

Problem gotovo svih stranih i domaćih leksikografskih izdanja, tako i vrsnih edicija poput *Encyclopaedie Britannice*, *Brockhaus Enzyklopädie*, *Hrvatske enciklopedije LZMK* ili atlasa svijeta u izdanju *The Times*,³² *Bertelsmann*, *Reader's Digest* te *Atlasa svijeta LZMK* i dr., jest neujednačenost pisanja geografskih imena unutar iste edicije. Taj se problem javlja zbog golemoga broja toponima koji se upotrebljavaju u raznovrsnim tekstovima, tablicama, ilustracijama te na brojnim kartama, od kojih se na mnogima sadržaj djelomično podudara. Primjerice, u *Atlasu svijeta* (7. izd., 2006) kazalo geografskih imena na kartama broji oko 47 500 toponima, čime je rizik slučajne pogreške zasigurno veći nego, primjerice, u većini školskih atlasa s mnogo manje toponima (npr. *Geografski atlas svijeta*, 2005, ima oko 10 300 toponima).

Sljedeći primjeri upućuju na nedosljednost pisanja istoga toponima na dvama mjestima (u dvama tekstovima ili u tekstu i na karti). Naime, navedeni toponim na jednom je mjestu upisan u jednom obliku (dakle, nije napisano više oblika toga toponima), a na drugome se javlja u drukčijem obliku, gdje se također ne navodi više mogućih oblika. U EJLZ-3 toponimi kao nosivi članci Ašhabad, Rub-al-Khali, Balhaško jezero i Nova Zemlja na karti Azije postaju Ashabad, Ar Rab' al Khālī, Balkaško jezero i Novaja Zemlja; toponim Mauretaniya na karti Afrike napisan je kao Mauritanija; u HE u članku o Aziji navode se države Burma (Mijanma) i Kirgizija, dok su kao nosivi članci navedeni Mianmar i Kirgistan; u DS u tekstu o Iraku na karti Iraka je toponim Al Musil, dok su u tekstu napisani toponimi Mosul i al-Maušil, u tekstu o Siriji na karti Sirije su toponimi Al Lādiqīyah (Latakija), dok su u tekstu Latakia (al-Lādiqīya); u LJLZ-1 u članku o Kašmiru navodi se ime savezne države Jammu i Kashmir; u HOL-u u članku o Kašmiru navodi se ime savezne države Jammu i Kashmir, dok je na karti administrativne podjele Indije upotrijebljen oblik Jammu and Kashmir; u AS-7 pod naslovom Saudijska Arabija u tekstu se svugdje spominje pustinja Nafūd, dok se na kartama toga područja upotrebljava toponim an-Nafūd. Kako je već prije naglašeno, takve manje nedosljednosti treba stalno ispravljati, ujednačavati i usustavljivati, ali one, ako ne ometaju sadržaj u znatnijoj mjeri, ne bi trebale previše zabrinjavati.

Umjesto zaključka

Naposlijetku treba ponoviti da su u ovom radu, sukladno njegovoj svrsi i obujmu, iznesene samo neke dileme i problemi vezani uz pisanje toponima za strane

³² Što se nedosljednosti tiče, na karti sjeverne Italije i Švicarske (br. 75) pogrešno je ispisan neonom Lošin, dok je na karti koje prikazuje dio Istočne, Jugoistočne i Srednje Europe (br. 78) te na karti Italije, Slovenije, Hrvatske i BiH (br. 74) korektno napisan Lošinj. Postoje i nezaobilazne materijalne pogreške, koje su dio svakog atlasa, pa tako i *Atlasa svijeta The Times* (2002). Na kartama koje prikazuju dio ili cijelu Hrvatsku tako nalazimo pogrešno zapisane toponime: Čičarija, Kraljeviča, Riječki Zaliv, Pohlibski Kanal, Silo, Bijelolastica, Mali Raginac, Sveta Andrija, Peručko Jezero, Kornat (napisano kao NP) i dr.

geografske objekte, na koje je vjerojatno naišla većina izrađivača hrvatskih atlasnih i leksikografskih djela, od kartografa, odnosno redaktora sadržaja na kartografskim prikazima, do autora tekstova i urednika izdanja. Ostali su, naime, netaknuti problemi poput upisivanja više jednakovrijednih endonima na karte (npr. Yerushalayim i Al-Quds), pisanje maloga ili velikoga početnog slova kod arapskih imena (npr. al-Quds ili Al-Quds) ili pravilnoga prevođenja imena za reljefne oblike (npr. Appalachian Mountains – Apalačko gorje ili Apalačke planine). Ipak, mnogim se primjerima željelo uputiti na vjerojatno najočitije nedosljednosti u pisanju istih toponima u više različitih izdanja, ali i unutar iste edicije. Razumljivo, rješenja takvih pitanja mogu se postići samo predanim, zajedničkim radom skupine stručnjaka i znanstvenika iz područja lingvistike (toponomastike), geografije, kartografije, povijesti, leksikografije i dr., pa se ovdje, osim pokoje sugestije, nisu pretenciozno nudila rješenja na tako složena pitanja.

Jedan od ciljeva takve stručne radne skupine, a sukladno preporukama UNGEGN-a, trebala bi biti izrada cjelovitog imenika (baze) hrvatskih i najčešće rabljenih ili barem najspornijih stranih geografskih imena, što bi leksikografima i kartografima umnogome olakšalo posao. Postojanje takvog znanstveno utemeljenog imenika toponima omogućilo bi da se putem atlasa i leksikografskih izdanja promoviraju, a u konačnici i prihvate u široj javnosti, jedinstvena, nedvojbeno, usustavljena i dosljedna geografska imena. Osim toga, potpunim uklanjanjem neujednačenosti geografskih imena (ako je to uopće moguće) u sveobuhvatnim edicijama kao što su enciklopedije, leksikoni i atlasi, leksikografija bi dodatno potvrdila svoju ulogu pouzdanog i mjerodavnog medija za širenje znanstvenih spoznaja. Stoga tako definirana leksikografija treba okupljati stručnjake, leksikografe, koji su svjesni njezine informativne, obrazovne i kulturne funkcije u razvoju ljudskoga društva te prvorazredne uloge u očuvanju identiteta neke zajednice. Zato leksikografi, između ostalog, neprestano trebaju imati na umu kolika je važnost očuvanja geografskih imena kao elemenata kulturne baštine te kakve posljedice promoviranje (ne)ispravnih toponima može izazvati u široj javnosti, u stručnoj i znanstvenoj zajednici. U tom smislu, njihov rad podrazumijeva sustavno praćenje promjena u pravilima o pisanju geografskih imena i dosljedno provođenje zadanih propisa, kontinuirano bilježenje neujednačenosti koje se neizbježno javljaju i predan rad u nastojanju da se takve nedosljednosti uklone ili barem znatnije reduciraju.

LITERATURA

- Anić**, Vladimir, **Silić**, Josip: *Pravopis hrvatskoga jezika*. Novi Liber, Zagreb 2001. – HP-NL
Babić, Stjepan, **Finka**, Božidar, **Moguš**, Milan: *Hrvatski pravopis*. Školska knjiga, Zagreb 1995.
Babić, Stjepan, **Finka**, Božidar, **Moguš**, Milan: *Hrvatski pravopis*. Školska knjiga, Zagreb 2004.
Badurina, Lada, **Marković**, Ivan, **Mičanović**, Krešimir: *Hrvatski pravopis*. Matica hrvatska, Zagreb 2007. – HP-M

- Barić**, Eugenija...(et al.): *Hrvatski jezični savjetnik*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb 1999.
- Brozović**, Dalibor: O hrvatskim imenima država. *Jezič: časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika* 42(1994–1995)5, str. 147–152.
- Brozović**, Dalibor: Litva ili Litvanija, Letonija ili Latvija. *Folia Onomastica Croatica* 10(2001), str. 247–250.
- Brozović Rončević**, Dunja, **Hećimović**, Željko: Report of Croatia. Ninth United Nations Conference on the Standardization of Geographical Names, New York 2007. <http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/9th-UNCSGN-Docs/E-CONF-98-95-Add1.pdf> (12. 4. 2008)
- Cvitanović**, Alfonso (ur.): Naš svijet: zemljopisni atlas za VI i VII razred osnovne škole. Školska knjiga, Zagreb 1971.
- Faričić**, Josip: Je li Hrvatskoj potrebno povjerenstvo za geografska imena? U: Aleksandar Lukić (ur.), *Geografija.hr offline 2003–2005*. Hrvatsko geografsko društvo, Zagreb 2006, str. 5–9.
- Faričić**, Josip: Geografska imena na kartama Hrvatske 16. i 17. stoljeća. *Kartografija i geoinformacije* 6(2007) (izvanredni broj), str. 148–179.
- Gostl**, Igor: Egzonimi: prilog teoretskom pristupu. *Jezič: časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika* 32(1985)3, str. 78–88.
- Grupa autora**: *Vol. 1. Report of the Third United Nations Conference on the Standardization of Geographical Names*, New York 1979.
- Harvalik**, Milan: Exonyms vs. Endonyms – a Linguistic View of the Determination of the Boundaries Between Them. Working Group on Exonyms, Prag 2003. http://www.zrc-sazu.si/wge/Documents/Papers%20Prague/Harvalik_Exonyms.pdf (22. 3. 2008)
- Helleland**, Botolv: The social and cultural values of geographical names. U: Helen Kerfoot (ed), *Manual for the national standardization of geographical names*. UNGEGN, United Nations Publication, New York 2006, str. 121–128.
- Jordan**, Peter: Criteria for the use of exonyms. Ninth United Nations Conference on the Standardization of Geographical Names, New York 2007. http://www.zrc-sazu.si/ungegn/WGE/Austria_Jordan_criteria_exonyms_use.pdf (25. 3. 2008)
- Kadmon**, Naftali (ed): *Glossary of Terms for the Standardization of Geographical Names*. UNGEGN, United Nations Publication, New York 2002.
- Kadmon**, Naftali: Language and the conversion of geographical names. U: Helen Kerfoot (ed), *Manual for the national standardization of geographical names*. UNGEGN, United Nations Publication, New York 2006a, str. 99–106.
- Kadmon**, Naftali: Exonyms, also called conventional names. U: Helen Kerfoot (ed), *Manual for the national standardization of geographical names*. UNGEGN, United Nations Publication, New York 2006b, str. 129–131.
- Kladnik**, Drago: Types of Endonyms in Slovene Language. Working Group on Exonyms, Prag 2003. http://www.zrc-sazu.si/wge/Documents/Papers%20Prague/Kladnik_Exonyms.pdf (22. 4. 2008)
- Kladnik**, Drago, **Perko**, Drago: Problematična imena držav v slovenskem jeziku. *Geografski vestnik: časopis za geografijo in sorodne vede* 79(2007)2, str. 79–95.
- Leira**, Vagleik: Geographical names in various languages. Twenty-third Session of UNGEGN, Beč 2006. <http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/gegn23wp14.pdf> (11. 4. 2008)
- Lončarić**, Mijo: Hrvatska imena država. *Jezič: časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika* 42(1994)1, str. 1–12.
- Lovrić**, Paško: *Opća kartografija*. Sveučilišna naklada Liber, Zagreb 1988.
- Ormeling**, Ferjan: Toponymy course: Exonyms. Eight United Nations Conference on the Standardization of Geographical Names, Berlin 2002. <http://lazarus.elte.hu/hun/tanternv/ferjan/ormelingn2.ppt> (11. 4. 2008)

- Orth**, Donald J.: Organization of a national programme for geographical names standardization. U: Helen Kerfoot (ed), *Manual for the national standardization of geographical names*. UNGEGN, United Nations Publication, New York 2006, str. 5–78.
- Pavić**, Radovan: Geografski aspekt toponimije. U: Miroslav Sić (ur.), *Spomen zbornik proslave 30. obljetnice Geografskog društva Hrvatske*. Geografsko društvo Hrvatske, Zagreb 1980, str. 121–134.
- Rogić**, Pavle: Toponomastika ili toponimija kao grana lingvistike, njen predmet i metoda. *Jezik: časopis za kulturu hrvatskosrpskoga književnog jezika* 11(1963–1964)1, str. 9–16.
- Svanevik**, Anne, **Andersen**, Johnny: Norwegian support to Croatia – Establishing the Croatian Geographical Names Database (CGND). Ninth United Nations Conference on the Standardization of Geographical Names, New York 2007. <http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/9th-UNCSGN-Docs/E-CONF-98-CRP-16.pdf> (25. 3. 2008)
- Šimunović**, Petar: Zemljopisna imena kao spomenička baština materijalne i duhovne kulture. *Rasprave Zavoda za jezik IFF* 8–9(1982–1983), str. 231–252.
- Woodman**, Paul: The UNGEGN Definitions of »Endonym« and »Exonym«. Working Group on Exonyms, Prag 2003a. http://www.zrc-sazu.si/wge/Documents/Papers%20Prague/Woodman_Exonyms%201.pdf (25. 3. 2008)
- Woodman**, Paul: Exonyms: A Structural Classification and a Fresh Approach. Working Group on Exonyms, Prag 2003b. http://www.zrc-sazu.si/wge/Documents/Papers%20Prague/Woodman_Exonyms%203.pdf (25. 3. 2008)
- Woodman**, Paul: Exonyms and UNGEGN: an unhappy history. Working Group on Exonyms, Prag 2003c. http://www.zrc-sazu.si/wge/Documents/Papers%20Prague/Woodman_Exonyms%202.pdf (2. 3. 2008)

IZVORI I KRATICE

- Atlas svijeta. Leksikografski zavod FNRJ, Zagreb 1961. – AS-1
- Atlas svijeta. Jugoslavenski leksikografski zavod, Zagreb 1974. – AS-5
- Atlas svijeta. Jugoslavenski leksikografski zavod, Zagreb 1988. – AS-6
- Atlas svijeta. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb 2006. – AS-7
- Države svijeta 2000 (Karel i Marjeta Natek). Mozaik knjiga, Zagreb 2000. – DS
- Enciklopedija Leksikografskog zavoda, sv. 1–7. Leksikografski zavod FNRJ, Zagreb 1955–1964. – ELZ-1
- Geografski atlas svijeta: za škole i dom. Monde Neuf i Europapress holding, Zagreb 2005.
- Hrvatski obiteljski leksikon, sv. 1–II. EPH i Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb 2005. – HOL
- Hrvatska enciklopedija, sv. 1–9. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb 1999–2007. – HE
- Hrvatski enciklopedijski rječnik, sv. 1–12. EPH i Novi Liber, Zagreb 2004. – HER
- Leksikon JLZ. Jugoslavenski leksikografski zavod, Zagreb 1974. – LJLZ-1
- Opća enciklopedija Jugoslavenskog leksikografskog zavoda, sv. 1–8. Jugoslavenski leksikografski zavod, Zagreb 1977–1989. – EJLZ-3
- Opća i nacionalna enciklopedija u 20 knjiga, sv. 1–20. PRO LEKSIS i Večernji list, Zagreb 2005–2007. – ONE
- The Times Comprehensive Atlas of the World, Tenth Edition. Times Books, London 2002.
- Veliki školski leksikon. Školska knjiga, Zagreb 2003. – VŠL

INTERNETSKE STRANICE

- Abecedni popis zemalja i njihovih oznaka.* U: Uputa o upotrebi slovnih kratica i brojčanih oznaka za zemlje i novčane jedinice u platnom prometu s inozemstvom, Narodne novine 48/94 i Narodne novine 111/01, <http://www.nn.hr/clanci/sluzbeno/1994/0840.htm>, <http://www.nn.hr/clanci/sluzbeno/2001/1840.htm> (2. 4. 2008) – NN
- Consistent use of Place Names.* <http://www.un.org/Depts/Cartographic/english/ungegn.pdf> (18. 3. 2008)
- Državni zavod za statistiku.* <http://www.dzs.hr/> (20. 3. 2008)
- Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.* http://www.ihj.hr/projekt_oeihj.html (15. 4. 2008)
- Komisija za standardizaciju zemljopisnih imen.* http://www.gu.gov.si/si/delovnapodrocja_gu/projekti_gu/registri/kszi/komisija/ (20. 3. 2008)
- Mimistarstvo vanjskih poslova i europskih integracija.* <http://www.mvpei.hr/MVP.asp?pcpid=1161> (13. 3. 2008) – MVPEI
- United Nations Group of Experts on Geographical Names (UNGEGN).* <http://unstats.un.org/unsd/geo-info/ungegn.htm> (12. 3. 2008)
- Working Group on Exonyms.* <http://www.zrc-sazu.si/ungegn/WGE/exonyms.htm> (1. 3. 2008)
- Zakon o državnoj izmjeri i katastru nekretnina.* Narodne novine 16/07, <http://www.nn.hr/clanci/sluzbeno/2007/0651.htm> (2. 4. 2008)

THE WRITING OF GEOGRAPHICAL NAMES: SOME DILEMMAS IN CROATIAN LEXICOGRAPHIC AND CARTOGRAPHIC WORKS

Ivana Crljenko

The Miroslav Krleža Lexicographic Institute, Zagreb

SUMMARY: Geographical names or toponyms are »personal« names of natural and social geographical objects in space. They are the subject of research of many sciences and scientific disciplines, primarily toponomastics, geography, history and cartography, and their wider use is provided by numerous lexicographic and cartographic editions. The objective of this article is to indicate certain issues which occur in the writing of toponyms of foreign geographical objects in lexicons, encyclopaedias and atlases of the Croatian lexicographic editions. This is principally related to the issues of mutual irregularity and inconsistency resulting from the lack of the single criteria for writing the names of foreign geographical objects. The purpose of this work is to make a contribution to the study of geographical names, to underline the need to systematize the way in which they are written, and to emphasise the responsibility which lexicographers have in the process of standardization and preservation of geographical names.

Keywords: *geographical names, toponyms, exonyms, endonyms, encyclopaedias, atlases, lexicography*